

životní zkušeností zkomplikovaly a zvrstvily, naplnily dramaticky se srážejícími významy. Tak hrst hlíny, dosud básníkovi asociovaná s pohřbíváním (kdy ji pozůstali berou do dlaně), k údivu mluvčího v době ohrožení náhle zavoní životem, ač by právě teď vlastně měla uštknout dlaň jako had a výronem jedu křečovitě semknout pěst i srdce v tvrdost balvanu; nejmíc se prodlévá právě u této představy — jaká by hlína podle očekávání měla být, a není (*Hrst země*). Podobně v titulní básni motiv železa napřed odkazuje k podkovám sbíraným pro štěstí, a ty jsou zas metaforami pro „tvrdá slova“ nalézána na cestách dosavadní Kolmanovy poezie. Teprve v konfrontaci s tímto vstupním významem, tentokrát ve významu nejkrajnějšího odhodlání k boji, je v závěru železo, železná košile zbrojí národního zápasu, který všechen kov spotřebuje k zabíjení nepřátel; i zde však zůstává dramatická dvojznačnost: železná košile se na okamžik stává i děsivou zhavou mřící muk, navlečenou na tělo, znakem planoucího hněvu a uzamčení všech slov (od slov-podkov báseň začínala!) do klece mlčení.

Vášnivý prožitek nastávajícího zápasu je pro Kolmana o to konkrétnější, že jako jeden z mála autorů veršů r. 1938 mohl a dokázal začlenit do své poezie zažitou zkušenost vojáka první světové války. Válka, která nastává teď, je proto pro něho důvěrně známým a zároveň děsivým příznakem chystaného zabíjení, utrpení a ničení. Srovnává ji s tou minulou, mj. také v tom, že jeho generace před léty bojovala v cizích zemích, ale nové pokolení vojáků bude dýchat pach krve v krajině domova — nebude proto už vystupovat v úloze štvanců, ale jako mstitelé své vlastní sežehnuté země (*My a ty*). Spolu s příštím vojákem prohlíží lyrický mluvčí místa rodného kraje a rozeznává v nich úkryty, střílny, scenérie nastávajícího hrdinství a smrti (*Tentokrát tady*). Takové vidění dává Kolmanovi pocítit dobové situace jako skutečné rozhodující okamžiky vlastní a jejích synů, okamžiky vyzývající k mobilizaci všech sil, vytvářející osud (*Udeřila hodina*). Autor zároveň sám sobě hluboce ujasnil, že jediný lid je možným nositelem záchrany národa: v zástupu křičícím vlastenecká hesla pozoruje tři muže, rolníka, dělníka a básníka, kteří mlčí, protože vlast pro ně není heslem, ale životem práce (a pro dělníka i ocelovou pastí vykořisťování), podnětem vzpoury, oživotelkou srdcí — a právě tito muži se budou bít nejstatečněji (*Tři muži a jedna věc*). Toto demokratické stanovisko není v rozporu s romantičností básníkovy postoje, i když důraz na niterný svár vytrhává jedince ze zástupu a morální problém doby staví do osvětlení heroického individualismu. — Verše Železná košile byly dopsány v září 1938; ohlas mnichovské kapitulace už v nich není, je to poezie shromažďování sil k obraně. Tragický tón sbírky zazněl

silněji, když ji brali do rukou první čtenáři — už s vědomím, že síly byly pro tuto chvíli shromažďovány nadarmo. Další akty národního dramatu se odrážejí v následující Kolmanově sbírce *Hromnice hoří* (1939) a v dalších jeho verších válečných.

Druhé vydání Železná košile (1947) se značně liší od vydání prvního; autor je pojal jako výbor své občanské poezie z první války a z předvečera války druhé a text mnohých básní — zpravidla s negativními důsledky — přepracoval. mč

Života bído, přec tě mám rád - Fráňa Šrámek

1905

První autorova básnická knížka. Do její atmosféry zasvěcuje úvodní báseň s příznačným názvem *Blízko konce*, jejíž lyrický hrdina, „ani hříšník, ani spravedlivý“, „tulák jara“ se hlásí k hořké resignaci („blínem zraje to, co kvetlo krví“), k vědomí jediné životní eventuality — cesty „do močálů, do bažin“. Znechucení, ironické skeptické gesto — které se tu napájí i z literárních pramenů, z oblíbené četby přelomu století (iluze a beznaděje hrdiny Turgeněvova románu *Dým*, trpká analýza lásky z Tolstého *Kreutzerovy sonáty*, ozývá se i Wildova *Balada o žaláři v Readingu*) — prostupuje všechny roviny hrdinova postoje k životu. Poznává jeho aktivitu citovou v útržcích milostných příběhů, v nichž je láska nahlížena jako navždy ztracená a uplynulá, ať již smrtí milenky (*A umřela, Pohřbím ji v neděli*), nebo — již jednoznačně mimo klasická poetická schémata — banálním vyvanutím někdejšího citu (*Návštěva*). Na místo „romantické“ věrné a vášnivé lásky, všespalujícího citu se dostává láska-epizoda, okázale tělesná („dobře líbám, koušu taky“) a stále plně neuspokojující „hlad srdce“. Scenérie této lyriky jsou nejčastěji melancholické zešeřelé interiéry — za deště, večer, v noci, nebo prostředí města či ještě spíše předměstí. Celkové znechucení přerůstá v jednoznačně vyjádřený aktivní odpor vůči sociální skutečnosti, jejíž znevolaňující tlak je tu přímo symbolizován vojenskou mašinérií (*Vojáci, Raport, Curriculum vitae*). Lyrický hrdina ve své vnitřní revoltě proti skutečnosti hledá kontakty s jinými vyvrženými (baladická báseň *Ada, Minka, Marta*) a s jinými bouřícími se (v básni *Psi chorál* už jednoznačně s hornickou masou českého anarchistického severu) a zakotvuje svou negaci ve víře v naplnění zatím ještě velmi nejasně formulované představy (*Kus*

krásného snu) o nových vztazích člověka k člověku, které dovoli vytvořit i novou podobu lásky osvobozené od institucionálních pout a lživých konvencí (*Naše svatební*).

Tak tu již dvojpólovost titulu konfrontující negaci (Života bída) s přitakáním (přec tě mám rád) postihuje vnitřní dvojpólovost celé sbírky. Pocity rezignace, skepse a vědomí konce doprovázející každou reflexi skutečnosti se až paradoxně spojují se vyzváním životního kladu. I tvář lyrického hrdiny je dvojitá: je to skeptik, moderní intelektuál počátku 20. století, ale přitom „syn slunce“, který v sobě nese „krásný sen“, „sen jeden rudý“. Proti sociálním funkcím vnucovaným člověku v společenském organismu, proti psychickému rozpadu vnitřní integrity jedince, k němuž pod tímto tlakem dochází, jsou mobilizovány jakési až elementární funkce životní: svoboda přírodní, předkulturní autenticity. V tom je atmosféra „fin de siècle“, která je tu místy patrná v postojích, tematicce i obraznosti, podstatně rozrušována. Proti stálosti, jednoznačnosti, normě, kterou vnucuje jedinci sociální skutečnost, se prosazuje rozpornost, nestálost, porušení normy. Nejvyhroceněji v prudkém blasfemickém gestu strhávajícím z pedestalu tradiční společenská sankta: řád, disciplínu, oddanost ke státu (a k armádě jako jeho zkoncentrované potlačovatelské síle), vlastenectví (zvláště v básni *V dalmatské vinárně*, kde nad spor „vlasteneckých srbských“ důstojníků s králem Alexandrem a královnou Dragou je kladen provokativní obraz zabité krásné Dragy jako ženy), náboženství a jeho dogmatiku a konečně i manželskou lásku jako společenské instituce. Ale normativita a pevnost sankcionizovaných obrysů skutečnosti je popírána i zevnitř — nazíráním reality jako nehotové, plně nedopovězené a také nedopověditelné, nejasné a vždy do značné míry nesrozumitelné. Lidský prvek vnáší do ní nejednoznačnost, zachycuje skutečnost zkratkovitě a v náznacích. V nesvobodě, kterou skutečnost vnucuje, si subjekt vybojovává alespoň svobodu vnitřní složitosti, rozporu a nepostižitelnosti. V žádném případě však již nestojí mimo skutečnost, nenabízí místo ní žádnou jinou variantu — a nestaví se aristokraticky nad ní, aby nad přízemním jsoucnem budoval prostory pro svůj dialog s Bohem a Světem. Je pohroužen do nízké skutečnosti, do jejich „bažin a močálů“: přes zbytky symbolistní stylizace nezná osvobodivý pohyb po vertikále směrem k azuru. Zužitkována zůstává tak především ta složka odkazu české poezie konce století, která mířila k analýze vnitřní chandry jedince a k postižení jeho odmítavého postoje vůči skutečnosti.

Dvě stylové polohy sbírky se prosazují i ve dvojitým poměru k literatuře. Analytický postoj lyrického hrdiny hledá literární spojení v soudobém evropském písemnictví — jak v realistické reflexi

stavu společnosti, tak v sondách do nitra zoufajících osamělých duší. Postoj negující, spojený s postulováním potřeby hledání nového řádu, opouští naopak pole literárnosti a navazuje kontakty s ne-literaturou, s lidovou písní (zvláštní úlohu z toho hlediska tu hraje městský folklór) jakožto slohovým výrazem kolektivity.

Základní motivický půdorys sbírky je totožný se syžety raných Šrámkových próz, *Sláva života* (1903), *Ejhle člověk* (1904) aj. a tvoří tak vlastně jejich lyrický pandán reflektující jejich příběhy v kusých, sevřených zlomcích stavů beznaděje, skepse a kocoviny. Výraznějšího kritického ohlasu se sbírka bezprostředně po svém vzniku nedočkala a sám autor se později stavěl ke svým raným veršům s jistou nedůvěrou („Nepočínalo to právě nejveseleji v těchto verších a cestička odtud mohla se také stočit jinam, než kam dovedla“). Po mnoha stránkách měla přechodný charakter: její antimilitaristické verše a tvůrčí využívání lidové písně předznamenaly následující cyklus dvanácti básní *Modrý a rudý* (1906), který byl reakcí na Šrámkův konkrétní konflikt s rakouským státním a vojenským aparátem. Touha po nalezení životního kladu a jistoty našla svůj výraz zvláště ve sbírce SPLAV (1916). vm

Žíznivé léto - Jan Zahradníček 1935

Žíznivé léto, čtvrtá básnická sbírka Jana Zahradníčka, je rozdělena do dvou oddílů; v prvním oddílu převládá lyrika s přírodními motivy, druhý oddíl má spíše reflexivní, meditativní charakter. I když je J. Zahradníček básníkem pevné křesťanské víry, jeho poezie není v žádném směru pouhou sakrální adorací; je v ní permanentně přítomno silné dramatické napětí. V Žíznivém létě, na rozdíl od předchozích Zahradníčkových básnických sbírek, už nenalzáme básníkův zápas o poznání boží existence, který byl v mnohém obdobou onoho mytického starozákonního archetypu, jímž je boj Jakuba s andělem. Tento zápas jako by byl dobojován, Zahradníček je opřen o „tvrz víry“, a přesto je v jeho verších značné dramatické napětí. Básníkova žízeň po něčem věčném (touto „žízní“ je také inspirován název sbírky), jeho touha po absolutnu („I kdybych stokrát žil na této zemi, / vždy více pít, ó pít by chtělo se mi. / — Však co jen bez konce, co vyčerpání nelze, / utišit může drsnou žízeň mou“ — báseň *Žízně*), se neustále střetává s přirozenou smyslovostí člověka, jenž chce žít plným životem. „Mé smysly dokořán a z dálky nedozírné / do výhně krve duje v trýzni sirné — / jak o lilii opřen o vás